ૐ

શ્રી ગણેશાયનમઃ

કુસુમાવતી

નામક નાટકનો સંક્ષિપ્ત સાર અને ગાયનો

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર,

વાડીલાલ હરગોવનદાસ શાહ.

શ્રી સરસ્વતિ નાટક સમાજના માલેક.

પ્રસિદ્ધ કરવાનું ઠેકાણું ભાગા તળાવ, વીકટોરીઆ થીએટર-સુરત.

હાલ-ગ્રાન્ટરોડ કોરોનેશન થીએટર—મુંબઈ

આ નાટક બાબતના દરેક હક્ક ૧૮૬૭ ના ૨૫ મા એક્ટ પ્રમાણે માલેકે પોતાના સ્વાધીન રાખ્યા છે માટે તેમની રજા શિવાય કોઇએ, ભજવવું, ભજવાવવુ અગર છાપવુ યા છપાવવુ નહીં

મુંબઇ નં० ૯૩ ચીચપોકલી, પરેલ રોડપર લેડી નોર્થકોટ હિન્દુ ઓરફનેજ કે એન સેલર પ્રેસમા **ઘોંડીબા નારાયણ બનારસે** માલેકને માટે છાપ્યુ છે.

આવૃતી ૧લી   પ્રત ૨૦૦૦

કીંમત રૂા० ०-૨-० (બે આના)

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૉપીરાઇટ-સંગ્રહ
૯૭૦

गूजरात विद्यापीठ ग्रंथालय
[गुजराती कॉपीराइट विभाग

अनुक्रमांक ५७७० वर्गांक

पुस्तकनुं नाम ईश्वरभक्ति नाटकना गायनो

विषय ८ - : २ . ५

પૂર્વ વૃતાંત.

વિંધ્યાચળ પર્વતની તળેટીમા આવેલ વીરમતી નગરનો રાજા વીરમદેવ જેને ચોકકસ કારણસર બહારવટીઆ સરદાર ખુમાણસિંહ સાથે લાંબા વખતથી દુશ્મનાઇ ચાલી આવે છે; અને તે દ્વેષથી વીરમદેવે બહારવટીઆની જાગીર જપ્ત કરી તેને એક લુંટારાની અવસ્થામા મુકેલો છે જે બહારવટીઓ રાત દિવસ વ્હેર લેવાની ધુનમા વીરમદેવની રૈયતને રંજાડતો ફરે છે. આજે રાજા વીરમદેવ, પોતાના ખડીઆ રાજા સામતસિંહની પુત્રીનો સ્વયંવર હોવાથી ત્યા ગયેલ છે, તે સમાચાર ખુમાણસિંહને મળતા તે પણ ત્યાં જવા નીકળે છે. એટલો ભાગ પડતો મુકી, સ્વયંવરની બીનાથી અમારૂં નાટક શરૂ કરવામાં આવે છે. અસ્તુ.

વિજ્ઞાપના.

જણાવવાને ખુશાલી ઉપજે છે કે, અમારી કંપની શ્રી સરસ્વતી નાટક સમાજ પોતાનો પાચમો પ્રયાસ પ્રેક્ષકો સમક્ષ રજુ કરે છે. અમારા "લક્ષ્મિ વિજય," "અદલ ઈન્સાફ" અને "કિશોરસિંહ"ની પવિત્ર પ્રેક્ષક જનોએ જે કદર કરી છે તેવીજ રીતે સદર પ્રયાસની કદર કરી, અમને કૃતાર્થ કરશો તથા આ અમારા તદ્દન નવા સાહસને ઉત્તેજન આપશો એવી પ્રાર્થના કરી અમારી લેખીનીને વિરામ આપીએ છીએ.

લી० વી० એચ० શાહ,

સરસ્વતી નાટક સમાજના માલેક.

તા ક.—અમારી કંપનીના ડાયરેકટર મી મુલજીભાઇ ખુશાલદાસે પરિપૂર્ણ શ્રમ ઉઠાવી અમારા નૂતન પ્રયાસને અલ્પ સમયમા તૈયાર કર્યો છે તેને ધન્યવાદ ઘટે છે.

સુરત
તા ૧૭-૧૦-૧૯૧૪

વી० એચ० શાહ,
માલેક.

કુસુમાવતી નામે ખેલના મુખ્ય પાત્રો.

પુરૂષ પાત્રો.

કરણસિંહ ...	રાજા વિરમદેવનો ગુમ થયેલો પુત્ર.
વીરમદેવ	વિરમતિ નગરીનો છત્રપતિ રાજા.
સામતસિંહ	એક ખંડીઓ સુરમતિ નગરીનો રાજા.
ખુમાણસિંહ	કાઠી ઠાકોર (ઉર્ફે બહારવટીઓ)
નવલરાય	વિરમતિ નગરીનો એક ગૃહસ્થ.
મદનલાલ ...	નવલરાયનો નાનોભાઇ (ઉર્ફે) ચકુમ.
ચીમન ...	મદનલાલનો વફાદાર નોકર
ધીરસિંહ .	વિરમદેવનો એક મુખ્ય સરદાર

સ્ત્રી પાત્રો.

કુસુમાવતી	સામતસિંહની પુત્રી, પાછળથી કરણસિંહની પત્નિ.
વીરમતી ...	વીરમદેવની રાણી, કરણસિંહની માતા.
માલતી	મદનલાલની ફેશનેબલ સ્ત્રી.
સુનંદા	નવલરાયની સ્ત્રી.
નવેલી ...	માલતીની દાસી, પાછળથી ચીમનની સ્ત્રી.

સિવાય-સરદારો, લશ્કરી, અન્ય રાજાઓ, દાસીઓ, સખીઓ, દેવી, ઠચનીઓ ઇત્યાદી.

સ્થળ-વિરમતિ નગર, સુરમતિ નગર તથા આસપાસનો પ્રદેશ.

ॐ

तत्सत् परमात्मने नमः

કુસુમાવતી

નાટકનો ટુંક સાર

અંક ૧ લો

સુત્રધાર નટીનું વસ્તુ સુચન.

પ્રવેશ ૧ લો-સ્થળ, સ્વયંવર મંડપ—રાજા સામંતસિંહની પુત્રીનો સ્વયંવર હોવા સબબે, દેશ દેશના મહીપતીઓ આવેલ છે. જેની અંદર વિરમદેવ પણ સામેલ છે દરેકના દરજ્જા પ્રમાણે આદર સત્કાર, દરમીયાન કાઠી ઠાકોરનુ આવવું, તેનું અપમાન થવુ, અરસપરસ વેરનો અગ્નિ સતેજ થવો, ભર સ્વયંવરમાથી કુવરીને ઉઠાવવાની કોશીષ, કરણને હાથે કુસુમાવતીનો બચાવ ટબ્લો

પ્રવેશ ૨ જો-સ્થળ, માલતીનુ દીવાનખાનુ—ફેશનપર મરી ફીટેલી જોબન મસ્તમા મસ્ત બનેલી માલતીના સુધરેલા છકેલ વિચાર, બાદ જુદા જુદા ઉમેદવારોએ આવવુ, દરેકને ટીનપાટ મળવુ, બાદ જેવા બાઈ તેવા ભાઇ, તે મુજબ ફેશનમા ફીટી ગયેલા, ચક્રમ મદનલાલનું આવવું, પ્યારની માગણી, માલતીએ તેને બનાવવો

પ્રવેશ ૩ જો-સ્થળ, સામતસિહનો મહેલ—રાજા સામંતસિંહ પોતાની પુત્રીને બચાવી. તે માટે કરણસિંહને માન સાથે પાચ ગામનો પટો કરી આપી યોગ્યને યોગ્ય બદલો આપે છે બાદ કુસુમાવતીની દાસીએ આવી ખાનગી પત્ર આપવો, કરણસિંહે તેને મળવા ઠરાવેલે સ્થળે જવુ

પ્રવેશ ૪ થો-સ્થળ, બગીચો—કુસુમાવતીની વિરહ અવસ્થા, સખીઓની મશ્કરી, બાદ આમત્રણ મોકલી તેડાવેલ કરણસિંહનું આવવુ, ઉભયનુ પ્રેમદર્શન, બાદ વિરમદેવનુ આવવુ, કુસુમાવતીના હાથની માગણી કરવી, કુસુમાવતીએ સાફ ઇન્કાર કરવો, વિરમદેવે ગુસ્સે થઇ પ્રતિજ્ઞા કરી ધુનમા જવુ, બાદ ખુમાણસિંહના માણસોએ આવી, બેભાન કરી કુસુમાવતીને ઉપાડી જવી

પ્રવેશ ૫ મો-સ્થળ, સામતસિહનો મહેલ—સ્વયવરમા નડેલ વિઘ્નની ચિન્તામા સામતસિહનુ નીકળવુ બાદ વીરમદેવનું આવવું, બેશરમ બની ચોખ્ખા શબ્દોમા કુસુમાવતીના હાથની માગણી કરવી, સામતસિહનો ઇન્કાર, દ્વેષનુ બીજ રોપાવુ, વફાદાર પિતાનો વાત્સલ્ય પ્રેમ, દાસીયે આવી કુસુમાવતીનુ હરણ થયાના માઠા સમાચાર આપવા, રાજાનો ગભરાટ, વફાદાર સરદાર કરણસિંહે જીવના જોખમે પણ કુસુમાવતીને પાછી મેળવી આપવાનો કોલ આપવો, સર્વ બીનાથી વાકેફ થઇ, વિઘ્ન સતોષી વિરમદેવ પોતાના દુષ્ટ વિચાર પાર પાડવા માટે, કુસુમાવતીને હાથ કરવા ખુમાણસિહના આવાસ તરફ રવાના થવુ

પ્રવેશ ૬ ઠો--સ્થળ, બહારવટીઆનું જગલ-કુસુમાવતીને હરી લાવેલ ખુમાણસિંહ, કુસુમાવતીને પોતાની થવા સમજાવે

છે, શામ, દામ, ભેદને દંડ એવી રીતે ચાર સત્તા અજમાવે છે, કુસુમાવતીના પવિત્ર વિચારો, તથા સતિનું સતિત્વ હણાતુ જોઇ ખુમાણસિંહની કુમારીએ પ્રગટ થઇ ખુમાણસિંહના ભ્રષ્ટ વિચારો નષ્ટ કરવા, દૈવી ચમત્કારથી સુધરેલો ખુમાણ કુસુમાવતીને પોતાની ધર્મની બ્હેન કહે છે તથા હરેક પ્રકારની મદદ કરવા કોલ આપે છે બાદ રાજા વિરમદેવનુ આવવુ, રકઝકની આખરે લડાઇ, વિરમદેવ કેદ-ટેબ્લો

પ્રવેશ ૭ મો—સ્થળ, નવલરાયનુ મકાન--સુધારાને ધિક્કારનાર અને જુના વિચારોને પસંદ કરનાર નવલરાયના પવિત્ર વિચારો, તથા પોતાનો નાનો ભાઇ મદનલાલ, જે આજકાલના ખોટા સુધારામાં તણાયેલો છે, તેના પ્રત્યે દિલગીરી જાહેર કરે છે, બાદ ફેશનેબલ સુધારાની હીમાયતી માલતીનું આવવુ, નવલરાય પાસે પ્યારની માગણી કરવી પવિત્ર નવલરાય તેના ભ્રષ્ટ વિચારો તરફ તીરસ્કાર દર્શાવે છે, તથા તેના સુધારાને વખોડી કાઢે છે, બાદ ઉશ્કેરાયલી માલતી, પોતાના થયેલ અપમાનનો બદલો વાળવા તેની સમક્ષ, તેનાજ નાનાભાઇ, મદનલાલને વરે છે, ઉધ્ધત મદનલાલ માલતીને પોતાની કરે છે, બાદ ઉભય ફેશનેબલ જોડાએ નવલરાયને ભ્રષ્ટ કરવા યત્ન કરવો

પ્રવેશ ૮ મો. સ્થળ, ખુમાણસિંહનું રહેઠાણ—કુસુમાવતીને શોધતો કરણ આવી ચઢે છે, વ્હેમ-કરણનુ ઉશ્કેરાવુ ખુમાણસિંહે સત્ય રોશનમા લાવી, સાચો ખુલાસો જાહેર કરવો, તથા વિરમદેવ પકડયાના ખબર કહેવા છેવટે ખુમાણસિંહના જુલ્મથી, દ્વેશી, વિરમદેવના હાથેજ, કુસુમાવતી અને કરણસિંહના લગ્ન, બાદ વિરમદેવના લશ્કરનું આવવું. વિરમદેવનો છુટકારો

ડ્રોપ.

અંક બીજો.

પ્રવેશ ૧ લો સ્થળ, જંગલ—થએલ અપમાનથી, છંછેડાયેલો વેર લેવા ઉશ્કેરાયલો વિરમદેવ પોતાના સરદાર આગળ ખુની ઉભરા કાઢતો નજરે પડે છે, ખુમાણસિંહ, કરણસિંહ, કુસમાવતી, અને સામંતસિંહ પ્રત્યે અપમાનનુ વેર લેવા ચોકકસ ઠરાવ તથા સામંતસિંહ પર સખ્ત હુકમનો પરવાનો રવાના કરવો.

પ્રવેશ ૨ જો સ્થળ, સામંતસિંહનો દરબાર--કાઠી ઠાકોર, સરદાર ખુમાણસિંહ, કરણસિંહ ને કુસુમાવતીને લઇ સામંતસિંહ પાસે આવે છે કુસુમાવતીએ, કાઠી ઠાકોરે ચલાવેલી શુધ્ધ, વર્તણુક તથા બનેલી બીનાથી, પોતાના પીતાને વાકેફ કરે છે, સામંતસિંહે પ્રસન્ન થઇ, તે કાર્યો મંજુર રાખવા બાદ વિરમદેવનો ધમકી પત્ર લઇ, તેનો મુખ્ય સરદાર ધીરસિંહ આવે છે, સામંતસિંહે તથા કાઠી ઠાકોરે પત્રની બેહાલી કરી યુધ્ધની વાત કબુલ રાખે છે, તથા યોગ્ય યુક્તિ રચી મેદાનમા પડે છે, કુસુમાવતીની કરણસિંહને વિદાયગીરી, પ્રેમી દમ્પતિનો વિનોદ, રજપુત રમણીની સ્વામી ભક્તિ

પ્રવેશ ૩ જો સ્થળ, મદનલાલનુ મકાન--સુધરેલી ઓરત મળવાથી, મદનલાલની થતી પાયમાલી, સ્વતંત્ર ઘરના સ્વતંત્ર નોકરોનો ચિતાર, નોકરપર મદનલાલનુ ગુસ્સે થવુ બાદ માલતીએ આવી નોકરનો પક્ષ લઇ, ધણીને તરણા તુલ્ય કરવા, સુધરેલા ઘરના સુધરેલા ભવાડા, સુધરેલી માલતી પોતાના અઢારે લક્ષણ પ્રકાશે છે

તથા એક સુધરેલા ડાકટરને યાર તરીકે પસંદ કરે છે. ચાલુ જમાનાનો ચિતાર.

પ્રવેશ ૪ થો–સ્થળ, જગલ—લડાઇની તૈયારી કરતો ઠાકોર ખુમાણસિંહ, પોતાના લશ્કરને ઉશ્કેરતો નજરે પડે છે અચાનક વિરમદેવની રાણી વીરમતિ પિયરથી પાછી આવતા તેજ રસ્તેથી નીકળે છે રકઝકના આખરે ઠાકોર શર્ણ થવા ફરજ પાડે છે. અડગ વિરાંગના

"ડરશે નહી વિરાગના, તલવારથી કે તીરથી,"
"સીંહ કેદી થાય ના, લોખડના જજીરથી"

એ શબ્દ મુજબ સામી થાય છે, બહારવટીઆ, તંને તેના પતિના કાળા કર્મ સમજાવે છે, જેથી વીરમતિનો ગુસ્સો બીજી બજુ નમી જઇ, પતિ પ્રત્યે, ઉતરી જાય છે, તથા પતિને પાપની યોગ્ય શીક્ષા આપવા પ્રતિજ્ઞા કરી, બહારવટીઆથી જુદી પડે છે. તથા બહારવટીઆને ધર્મનો ભાઇ માની આભારના ભાર સાથે રવાના થાય છે.

પ્રવેશ ૫ મો–સ્થળ, રસ્તો—વિરમદેવે દગાથી છાપો માર્યો છે, તે સમાચાર સાભળી, સામતસિંહનો ગભરાટ, કરણસિંહ તેને હિમ્મત આપી, લડાઇનું શુરત્વ જગાડે છે. સસરા જમાઇનું યુદ્ધમાં જવું.

પ્રવેશ ૬ ઠો–સ્થળ, છાવણી-લડાઇ–સામતસિંહનું મૃત્યુ, કરણનુ કેદ થવુ, બાદ કુસમાવતીનું આવવુ, રજપુત રમણીને છાજતી બહાદુરી આખરે કેદ.

પ્રવેશ ૭ મો–સ્થળ, રસ્તો—સામતસિંહનું મૃત્યુ, તથા કરણ ને કુસુમાવતીના સપડાયાના સમાચાર સાંભળી બહારવટીએ એકદમ મદદે જવા નીકળે છે.

પ્રવેશ ૮ મો-સ્થળ, જેલ—કુસુમાવતી ને કરણુસિંહ ઉપર વિરમદેવનો જુલમ, સતીના વીરતા ભર્યા ઉદ્ગાર, તથા ક્ષત્રી પુત્ર કરણસિંહના ક્ષત્રીધમને છાજતા જવાબ, સજ્જડ સવાલ જવાબને આખરે વિરમદેવ બન્નેને રેસી નાંખવા તૈયાર થાય છે. રાણી વીરમતીથી બચાવ, આખરે સર્વેનું કેદ થવું ટેબ્લો.

પ્રવેશ ૯ મો-સ્થળ, મદનલાલનું ઘર—મદનલાલના ફાકડા નોકર ચીમનની ખુશાલી તથા માલતીની દાસી, નવેલી સાથે શ્રૃંગાર કરવા પ્રેરવી નવેલીના ઉડાઉ જવાબ, બાદ માલતીનું આવવુ ચીમનને સખત ઠપકો, બાદ સુધારાની લાહ્યમા બળતા મદનલાલનું આવવું, માલતીએ ધોળે દહાડે તારા દેખાડવા, દરમીયાન મદનલાલે ઘરથી કંટાળી સદાને માટે ચાલ્યા જવુ.

પ્રવેશ ૧૦ મો-સ્થળ, કતલખાનું—નિર્દોષને બચાવતાં પાપીનો ભોગ થઇ પડેલી વીરમતી, કરણસિંહ, કુસુમાવતીની કરૂણાજનક હાલત, ખુમાણસિંહની યુક્તિથી સર્વનો બચાવ, બાદ વિરમદેવનું આવવું. ખુમાણસિંહની યુક્તિથી અજાણ્યો વિરમદેવ જાળમાં ફસાય છે. બાદ ભ્રમને આખરે, ઠાકોરે જાહેર થવું બાદ લડાઇ, ઠાકોરનું કેદ થવું, કુસુમ કરણ ને વીરમતીનું નાસી છુટવુ. ટેબ્લો.

ડ્રૅાપ.

અંક ૩ જો.

પ્રવેશ ૧ લો–સ્થળ, જંગલ—પિતાના શબપર આક્રંદ કરતી કુસુમાવતીને કરણસિંહે હિંમ્મત આપવી, વીરમતિ પોતાના પતિપર પૂરી ઉશ્કેરાય છે. તથા ખુમાણસિંહને બચાવા જવું. કુસુમાવતી તથા કરણે સુરમતિ તરફ પ્રયાણ કરવુ.

પ્રવેશ ૨ જો–સ્થળ, નવલરાયનું મકાન—પવિત્ર પ્રેમી દંમ્પતિનો ધડો લેવા લાયક શુધ્ધ આર્ય સંસાર, પતિ પત્નિના ધર્મ બાદ કંગાલ થયેલા માલતીથી કંટાળેલા મદનલાલનુ આવવું, તથા સુધારામાં થતી ખરાબી દર્શાવવી, નવલરાય અને તેની પત્નિ સુનંદા-માલતીને સુધારવા નવલરાય સાથે મદનલાલના ઘેર જવા નીકળવું

પ્રવેશ ૩ જો–સ્થળ મહેલ—કેદ પકડાએલા ખુમાણસિંહનું કાસળ કાઢી નાખવા, વિરમદેવ પોતાના બાહોશ વફાદાર અને વિ-શ્વાસુ સરદાર ધીરસીંહ સાથે મસલત, કરી તેને જેલમા મોકલે છે. ધીરસીંહે હુકમને આધીન થઇ જવુ સંશય વિરમદેવે વ્હેમ ખાઇ તેની પાછળ જવુ.

પ્રવેશ ૪ થો–સ્થળ, જલ—ખુમાણસિંહની દુખદ અવસ્થા, વિરમતીનો મેળાપ અરસપરસ ઓળખાણ, ઓચિંતા ધીરસીંહનું આવવું, બન્નેનું સપડાવુ. વિરમતિના વીલાપથી ક્રૂર ધીરસીંહ વધુ ઉશ્કેરાય છે. બાદ સામંતસિંહના રૂહે પ્રગટ થઇ, ક્રૂર ધીરસિંહને

ક્યાણુ બનાવવો, ધીરસિંહની વફાદારી બન્નેને છોડી મુકવા. બાદ વિરમદેવનુ આવવુ ફરી કેદ, સજજડ તકરારના આખરે વિરમદેવના હાથે ધિરસિંહ તથા વીરમતીનું ખુન, ઠાકોરના હાથે વિરમદેવનુ ખુન.

ટેબ્લો.

પ્રવેશ ૫ મો–સ્થળ, મદનલાલનુ ઘર—નિમકહલાલ ફાટાબાજ ચીમનની યુકિતથી માલતીનો પાવર નરમ પડે છે, તથા પતિ વિયોગે પત્નિની શી દશા થાય છે તે માલતીને ભાન થાય છે. બાદ નવવરાય અને સુનંદા આવે છે તેના સદ્ઉપદેશથી, બોધ લઇ માલતી ખોટા સુધારાથી વિરકત થાય છે અને સાચા ગૃહિણીના ધર્મ સમજી જાય છે. સર્વ સુખમય સંસાર—

પ્રવેશ ૬ ઠો–સ્થળ, મહેલ—આફતમા આવી પડેલા કુસુમાવતી અને કરણસહનો નિર્મળ પ્રેમ, ત્યાં પતિ પત્નિનો દામ્પત્ય પ્રેમ, બાદ ખુમાણસિંહે રજય મડળ સાથે આવવું, વૃદ્ધ દીવાન મારફત કરૂણસિંહ વિરમદેવનો પુત્ર છે, એમ સાબીત થવું તથા સર્વ એ આનંદમા નવા રાજાને રાજયાભિષેક કરવા વિરમતિ નગર તરફ પ્રયાણ કરવુ પ્રેમી જોડાની મીઠી મશકરી.

પ્રવેશ ૭ મો–સ્થળ, વિરમતિ નગરનું રાજયભુવન—વૃદ્ધ દિવાન તથા ખુમાણસિહ, કરણસિંહને માતા પિતાનો શોક તજાવે છે, તથા રાજયાભિષેક કરી કુસુમાવતીથી હસ્ત મેળાપ કરે છે ઇતિ સપુર્ણ

ॐ शांति ! शांति !! शांति !!!

કુસુમાવતીનાં નાટકનાં ગાયનો.

સુત્રધાર— ૧

પાહી મામ લક્ષ્મિ કાન્ત, કુજન વીદારણ, સુજન ઉધારણ
યાચુ હું અમીની દ્રષ્ટિ, કાળી નાથ ... ...
જ્ઞાન વીણ હુ છુ નાથને અનાથ તાર તુ દયાળ
અસુર અરી ઉખેડી ફેડી પાપી, જન છેદી ભેદી,
કાયપુર સુરનાથ શાન્તિ સ્થાપી સકળ સાથ,
વીકટ તટ આ સીંધુ નાટય છંદ જળ ભર્યું છે–અગાધ,
ભય વીદારી પાર ઊતાર ઉર અરજ આ ઉતાર,
કૃતી નવીન મતિ નવિન ચરણ રાખ હે મોરાર,
તાર તાર... . ... . પાહી મામ લક્ષ્મિકાન્ત

નટીયો— ૨

ભલે જન કોટી યત્નો કરે, નશીબના લખ્યા લેખ ન ટળે.
પાપીયા પાપી પગલા ભરે, અતમા માથુ પટકી મરે.
હરિશ્ચદ્ર મહારાજ જુવોને, નીચ ઘેર સેવા કરે
થઇ સેવકી સતી લેખથી, ગુમાન શાને કરે ...નશીબ
પાન્ડવ સરખા ધર્મ ધારી પણ, વનવન રવડી મરે,
ચીર હરણ જો થયા સતિના, પ્રભુ કૃપા ત્યા કરે નશીબ.

સતીયા સુરજન ભલે કુજનથી, કદી પીડાતા ફરે,
સત્યમેવ જયતેજ સમજજો, ન્યાય નીયતા કરે ..નશીબ

સખીયો— ૩

સજની ચાલોને ધીરી ધીરી ચાલથી,
સજની કર લેઈને, આવી વરમાળરે ....
સાહેલી શાણી થાળ પુર્યો, કુમકુમ હાથીયેરે, ...
સજની નીરખોને ન્યારા ન્યારા ભૂપતી
સજની નવ નવ છે બેઠા રાણા રાજરે .. ..
સાહેલી શાણી......... ....
સજની શોધજે સ્વામી સારા ગુણનો,
સજની ભવજળને તરવાનું નાવરે
સાહેલી શાણી. . .. .

માલતી— ૪

આહ યુવાની શી છે, ખીલી જેવી મધુની વેલી બાળી
ફેશનની ચોળી સારી જીક ભરી મોર વાળી,
પહેરી સાડી ફુલ વાળી.. . .. . આહ.
ગુડ ફેશન પર રૂવાબ કરતી, હું ચાલું ઈઠલાતી.
ઓટો મોહીની સેન્ટ લગાવી, ફરૂ અંગે મલકાતી,
હું છું ગુમાનમાં મદમાતી......આહ.

મદનલાલ, માલતિ, નવેલી— ૫

સાંભળ ડીયર પ્યારી જાની,
હું રાજા તું સુંદર રાણી, જાન ફીદા દીલદાર
આશક થયો હું માની,
સુંદર છબીલી શાણી નખરાયે માર્યા ઠાર,
મારા ગુલાબના ફુલ
તારી ઉપર હુ છું ડુલ, તું થા મારી સરદાર
જા જા મ્હોબતના ગુલામ,
માનો માનો ડીયર જાન
ઢેમ રાસ્કલ જુતીનો માર
જા, ઓ તું પાજી વાહ ગધમજી છો નમુનેદાર
લેશું દીવાળીની બહાર,
છટ છટ ઓ ગમાર,
પુરા વાગ્યા દીવાના બાર

દાસીઓ— ૬

વસંતે ફુલવાડી ખીલી, લહેકતી છે વેલી આલી
કળી છે રસ બસ બીડેલી મધુપ પધારજો
ચુમો રસીયા રસરાજ, ભોગી આવજો.
મકરંદ લેવાને કાજ, મધુપ પધારજો.
વદન કમળના સુખકર મધુર દરષ કરાવાને,

મદન અગન તન પીડ ભુજ, ભરી શીતળ કરવાને—
શાન્તિ તન મન કરવ ને ,લાલા આવજો,
કેલી લીલા રમવાને લાલા આવજો—

સખીઓ–કુસુમાવતી— ૭

શાણી જોની ગુંજ મધુ મધુ રંગની
કેવી ખીલી ન્યારી ન્યારી સુમનની ..
વહેવળી શીળી શી સમીર સુગંધની ... કેવી...
શીતળ છાયા કેવી આમ્રની જોઇ વેલી આનંદથી
હુમી ધસી વળી વીંટી ડાળ ઉમંગથી .. ...કેવી...
ડાળી ડાળી જોતી કુદતી કાયલ શાન્તી સુખે કરે ટૌકા મધુરા
વીરહો બાળાને દુઃખડા દેવાને નાચે નીચા મળી મોર મધુરા,
સુંદર સારસની સજની મળી જોડી જોડે ચાલની કરતી ચાળા,
શુક મેના ઉડા ઉડ કરી સખી કોરે કાળજડું નાજુક બાળા-
અનંગ અંગ સમાયરે કોને કહું અનંગ અંગ સમાય,
આવી યુવા તે જાણે જગતમા બીજાથી નવ કળાયરે—
અમૃતથી ભર મુગ્ધ અધર આ અમૃત સ્તનોથી છે ઝરતું આ
અમૃત દૃષ્ટિથી રાચે પીયુજી, અમૃત અંગથી જોની રેલે આ
અમૃત વાણીથી નાથને રીઝવી અમૃત સ્નેહના પાત્ર ભરૂં હું
અમૃતના ઘર ચંદ્ર સમા પીયુ આલીંગને તન શાન્ત કરૂં હું
ઓય ઓય વીંછુડે ફટકાવી આવો એ સહીપણારે લોલ
સખી મારો સણકે જીવ તે જાય—
સખી મને રગ રગમાં ઝેર વ્યાપ્યું બળુ છુ અંગમાંરે લોલ

કોને કહું ને કોણુ સાભળેરે તેડો મદન વૈદરાજરે
આણો બેન હૃદય દુ ખની દાઝ
આવે આવો વૈદરાજ વાલમજી ઉતારો વીષ એ રાજજી .

સખીઓ-કુસુમાવતી— ૮

વાહ ઝુકેલી આલી, વાહ વસતે વેલી
વ્યથ શીદ અકળાવો,
વ્યર્થ શીદ શરમાઓ, સુન્દર અ ગ બેન શીદ કરમાવો,
છે કુસુમ કળી સમ સજની, વા મુખધારા અમૃતની.
છે મનહરણી મૃગ નયની, ને સુખ કરની ગજ ગમની
શાને અલી સતાવ હુ ભુલી ગઇ મુજ ભાન
ગયો ચીત્ત ચોરી એ સુજાન
વા ચ ચળ ચપળા પ્યારી, મળશે મોહન થા ધીરી
વા કરણની સદનારી
ઉહુ-ખસો . .. . .. વાહ ઝુકેલી.

કુસુમાવની— ૯

તમે રમીયા બોલે પળજો રાજ, વ્હેલા વ્હેલા વળજો.
દાસી ઉર અરજી ધરજો રાજ વહેલા વહેલા વળજો
સ્વામીનાથ છો પ્રાણ અમારા અમૃત આન દ ભરજો રાજ
વહેલા વહેલા વળજો રાજ
નાર નવેલી તમ વીણ સ્વામી કમાગે મન ધરજો રાજ
વહેલા વહેલા વળજો રાજ.

કુસુમાવતી— ૧૦

મુરખા આ મરતા માને ગર્વે છાકે શું ભાઇ.
માટીમા જાવુ મીલાઇ . . . . .
ભુપતી ને ચક્રવતી શેઠને સાહુકાર
ગયા મુકી મહેલ માળા રાખ બળી બળી થાય.
નહી નીશાની દેખાય... . ...
જરૂર જાશે જે જનમશે એમ આ ઘટમાળ
અભીમાન છોડો, અંધા મમતા ને માયા મુકાય
કાચી છે કાયાની સગાઇ

ખુમાણસિંહ-- ૧૧

અવનીમા કપટથી કામ સધાય,
કામ સધાય, આગળ આમ વધાય ...
કપટ ઝપટમા લપટ કરીને
પર ધન ધામ, તમામ હરિને
માયાવી માણુ મજા મનમાય .... અવનીમા.
કપટ કવચ વિણ જાન લો પ્રાણ
કપટીના બાણુ પેસી પેટમા . અવનીમા

નવલ-- ૧૨

સુધારાના સાથી જીવ જાગરે દીવસ વહે છે રે કર વિચાર કાઇ
રાહુ અવળી પર ચાલી ઘાલીને સુધારોરે
શીદને તુ થાતો ફજેતરે............ દીવસ વહે છે.

પ્રીયા ઘર ધંધો છોડી ચાલી ચોપાટીરે
બુટ શુઝ પહેરી લેઇ યારરે ... .દીવસ વહે છે
તાતને લજાવ્યા કઇએ ભ્રાત નવા ગણુતીરે
પતીને ન માની છકી જાયરે ...... દીવસ વહે છે.
શાણા શબ્દો મારા અમલમા લેજોરે
સુધરી ન થાશો બેહાલરે ......દીવસ વહે છે.

મ઼ન, નવલ, માલતી— ૧૩

વા વા ખુબ મજા યારો, શરાબ લે જત સુધારો
ઝટ પટ પી લ્યો બાઇજી ભાઇજી
જા જા પાપી અનાચરી
દારૂની એ મસ્તી આવી...... ....વા વા
વીસ્કી પી લ્યો (૩) આહા...હા
પેક પીયોજી પીયોજી પીયોજી એક
લ્હેર જોવાશે પોચાશે વઇકુઠ છેક . ..વા...વા...
ધીકક તુને ધોબીના પથ્થર
મોઢુ લઇ તુ જા ઘરમાથી, કાળું કરીને જા ઘરમાથી
જી, જી, જી, જી, જી,.... . .

કચનીપો— ૧૪

કયસે રાધામેં બ્યાહુ કનૈયા કાલા
કનૈયા કાલા કનૈયા કાલા,

માખન ચોરી વો, ગલ્લી ગલ્લી ફીરતા
તૃટ જમુના પે ભટકતા ગોરી મેરા
ગોરી મોરી રાધા ગોરી મોરી રાધા

સાખી

જળ જમુનાકો મે ગઈ, આય નદ કીશોર,
મટકી મેરી તોડ કર, દીની બાહુય મરોર
આયાથા ઓ આગ લેને દાગ અગ લગાયા
નયનકી મરોડનસે, કરોડ બાતે કર ગયા—ગોરી
મોરી રાધા

ડોપ

અંક ૨ જો

સીપાઈઓ— ૧૫

બહાદુર બળધર વીર શુર સામંત ધોર ધારી લો હથીઆર
મારી કાપી ક્ષુદી ચાપી દો દળ દુશ્મન કરી ઠાર...બહાદુર
રોળી ચોળી ને રગદોળી દો લુટાવી ઘરબાર
ચાલો પલમા, મહાલો રણુમા જગ સરદાર
ભીમ બળથી ગરજી આજ, ઝાલીને ઝીકીને વીંખીને,
નામ દીપાવો દોસ્ત તમામ
તોડીને ફોડીને વીરોને, ચાલો ચાલો સરદારોને—બહાદુર

કરણસિંહ-કુસુમાવતી- ૧૬

વાહ બલીહારી તનપર વારી,
પ્રેમ નીભાવી ખેલતી ધરી શાંતિરે હા હા નરમાળી
મધુર નવેલી રસભર વેલી
નયને ચીત લોભાવતી શશી કાંતીરે-વાહ વાહ પ્રેમાળી
મન મલકેરે યુવા છલકેરે
અરપુ હુ માળ મંગલદાયનીરે
રતી રસ રસીયા ઝીલો મનડે વસીયા
નયન હીર જસીયા મોહન ધાયો મળીયા. ......વા. વા.

મદન-માલતી— ૧૭

આતો હીસ્ટ્રીઆ કળાય, વાયુ ગોળો છે ભળાય
ચાલ ડીસ્પેનસરીમા સધારીએ
ચૅાટો વીકટોરીયા માય, ડાકટર ભકકાને ત્યાય...ચાલ
અરે અરરરર હાય કઇ કાઇ થાય છે
ખમા ખમા ડીયર જાન તને શું થાય છે.
અરે અરરરર હાય મારો જીવ જાય છે
મારા કલેજાના ટુકડા તને શું થાય છે.
કાળી જીરી બે વાલ, ગળો લીંમડાની છાલ
પાઉં કાવો કરી ચાલ માહી થોડુંક ઝેર ઉમેરીયે—ચાલ
જાય કોલેરાનો રોગ, મળે માલતીનો ભોગ,
આવે દીવાળીનો જોગ લઇ અશ્વની કુમાર ચાલીયે
અરે અરરરર .... આતે હાય

વિરમતી— ૧૮

કામ કેફ કરી ભુલવે તમામ ભાન,
ભુલવે છે સાવ સાન ભુલવે વિવેક જ્ઞાન
કામ ગહન વનને ભુવન ભવ્ય ભાળે,
ખરે કાટાની કોમળતા નીહાળે,
અગન ઝરતી ચંદન શીત ભાળે,
ખરે કામી જન મોટા નાહાન............ કામ કેફ...

ખુમાણસિંહ ૧૯

બસ જાઉં બળ બતાઉં
દુશ્મન શીરપર મારી અસીને ચમકાવું પાપી મારૂં ઠાર.
ફેંદુ હું સકળ સેના હું પળમાં,
બળમા નથી મુજ સરખા સૌને કરૂ બેહાલ.
ઓ વીરમ મારૂં તુને હું પ્રથમ,
મારો કટ્ટો શત્રુ તું અભીમાની,
કેવા કરૂ બુરા હાલ ઉતારૂં હુ તારો ખાલ
જાન આજ નકકી લઉં ..બસ...

કુસુમાવતી— ૨૦

મારી વારે ચડજો શ્રી વીઠલ વર વનમાળી,
નમુ દીન હીન અબળ બાળા લીયો ઉધ્ધારી,
અર્જ આ સ્વીકારી દોને ભવ ભય નીવારી,
સતી હું ટળવળતી, વાયોગે સ્વામી,
અતી છુ પીડાતી, બેડી બધન પામી,
દુષ્ટ જનથી પુન્યવતી બનતી આ ભીચારી.
કરી કૃપા મુરારી વિભુ કર ગ્રહી કરો સ્હાય

કુસુમાવતી— ૨૧

સતિ શિયળ ધન હરણમાં, મતિ મંદ મુઢ થામા,
એ ફંદમા ફસામા કુછદ ફંદ જામા .... સતિ શિયળ

પતિવૃત તણો પટારો, કદી તોડતા ન તુટે,
છે વજ્ર બંધ બાંધ્યો, કદી છોડતા ન છુટે,
કામી કપાળ ફુટે, છો ફુટે, શીર ફુટે વય ખુટે—
એ ફંદમા ફસામા

નવેલી—   ૨૨

અજી વાહરે હું મધુર ખીલેલી, યોવને ઝુકેલી,
રસથી ભરેલી પ્રેમનો પથ લઇ ચાલી,
અંગ અનુપમ આ ખીલ્યુ છે જેવી વસંત વાડી,
ચટક ચાલથી, લલીત ભાવથી લાલા મોહ પમાડી,
મળે પીયુ મને પ્રેમનો પ્યાસી,
યુવા મસ્ત રસ ભીનારે, નવ નાજુકને રંગીલો—અજી

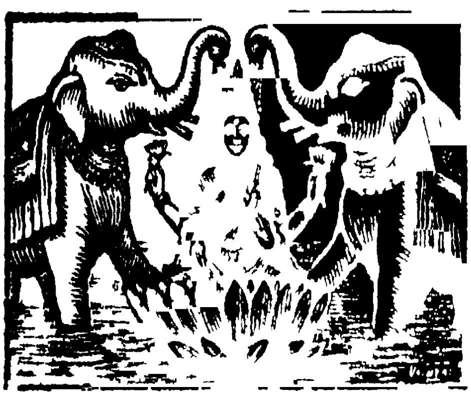
ચીમન-નવેલી—   ૨૩

આવો હરશી જી મારી છબીલી નવેલી,
દીલ અરપણ તુ કર આજ હે રસીલી,
પ્યારી પ્રેમ વેલી હવે કેમ ચાલી
તજી મુને ઘેલી અલી શેલી તુ
પ્રેમ દુધડા નહી લાયક તમ શીદ હુ મગજ પકાવો
જા । જાઓ જાણ્યા અહીયાથી સુખથી ઘેર સીધાવો,
રસીલી કેમ અમારૂં મન ગભરાવો
આવોજી, આવોજી ચંદ્ર ચમન
નીરખી નયન, ભુલી ચકોરી ભાન.   આવો હરશીજી

} ૨૪

ડુીથી ગીવચુ ગાળો હુંતો,
ક્ષાત મારી એવી છે વાત
ોકાત જો બતાવું મારા હાથ ..અરે
શ્રી હું કહું વારો નારી તું બદકાર
મોપર, બસ બસ જા ગુલટા તું બ્હાર
હું છુ ઉસ્તાદ.
| વાહ
ન ગદ્ધા જેવો
ી કુત્તી જેવી, લવલવ નહિં કર બીલ્લી જેવી.
નાદાન ...... અરે

ડ્રૅાપ.

અંક ૩ જો.

વિરમતિ ૨૫

આવી શી દશા દુઃખકારી બલિહારી વિભુ તા
વરજીન કહી હરજી ધરમરાય,
નિતિ ન ચુકી સત્યને પથ જાય.
આવો તું ન્યાય થાય
પાપ વીછે જય ભાળી, વા મુરારી.........બ

ખુમાણસિંહ— ૨૬

તારક પાલક અસુર સંહારક
સુરજન નાયક વિભુ દયાળુ—
નિગમ નાથ કરજો શાતા... . તારક
સિંહ વાઘ વરૂ કંપતા, શ્રવણે પડતા હાક
નર તેવા બંધન થયા, દશ દીશ જેની ધાક સુ

નવલ-મદન-સુનંદા
માલતી-ચીમન-નવેલી } ૨૭

વા વા વા આહાહા ધન્ય દીન આજ
ખુશી થઇને ભેટીયા સૌને

દ્ર આપનાર, વીર નવલરાય
ધારી આજ હુમારી.. . . .વા. વા. વા.
'પથી નીશંક છે ત્રિચાર શાણુા.
સાથ વિશ્વનાથ, હર્ષમા ભળ્યા...વા. વા. વા
નાગ્ય વાહ દીન સર્વથી મળ્યા,
૩ આનંદ અતિ, ખુશ, ખુશ, ખુશ, ખુશ.......
વા. વા. વા.

— ૨૮

નયનના બાણુ પ્રાણુ મારશો આજ,
1 આલીંગન આપશો
કે મટકા મારી હૈયે ધારજો.........પ્રિતે આલિંગન
મ સુધા પઇ વેલી બાળ ખીલાવજો
દનના તાપ શાન્ત કરજો રાજ .....પ્રિતે આલિંગન

કુસુમાવતી—૨૯

મધુ વદ્દી રમઠ ઝમક કરતા હાં ચાલો વા
દઇને નજર સ્નેહુની પાન પ્રિતનુ કરાવજો
અધીરી બાળ પતિ પ્રેમથી સંભાળજો

પ્રીતમ પીયુષ રસ પ્રેમથી ચખાવજો
લટકે લોભાવજો ચકોરી ચંદ્ર રાચજો
રંગ રતિ રસ રેલજો...... ....

शान्ति ! शान्ति !! शान्ति

સમાપ્ત.